

GJYKATA EVROPIANE E TË DREJTAVE TË NJERIUT

SEKSIONI I TRETË ÇËSHTJA LAZARIS KUNDËR SHQIPËRISË (Kërkesa nr. 48806/06)

VENDIM

STRASBURG
20 qershor 2023

Ky vendim është i formës së prerë, por mund të bëhet objekt i një rishikimi redaktues.

Në çështjen Lazaris kundër Shqipërisë,

Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (Seksioni i Tretë), e mbledhur si një Komision i përbërë nga:

Georgios A. Serghides, *kryetar,*

Darian Pavli,

Oddný Mjöll Arnardóttir, *gjyqtarë*

dhe Olga Chernishova, *zëvendëssekretare e Seksionit,*

duke pasur në konsideratë:

kërkesën (nr. 48806/06) kundër Republikës së Shqipërisë paraqitur pranë Gjykatës, në mbështetje të nenit 34, të Konventës për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore ("Konventa"), më 18 shtator 2006, nga dy shtetas të Shteteve të Bashkuara të Amerikës, z. James Lazaris, i njohur edhe si Dhimiter Llazari, lindur në vitin 1925, i cili jetonte në adresën Silver Spring, Maryland, Shtete të Bashkuara të Amerikës, dhe z. Peter Lazaris, i njohur edhe si Panajot Llazari, lindur në vitin 1925, i cili jetonte në adresën Lyndhurst, New Jersey, Shtete të Bashkuara të Amerikës ("kërkuesit"), përfaqësuar nga z. A. Vgontzas, një avokat i cili ushtron profesionin e tij në Athinë;

vendimin për të njoftuar qeverinë shqiptare ("Qeveria") për kërkesën, përfaqësuar nga ish-Agjentët e saj, znj. E. Hajro, znj. L. Mandia (Agjent a.i.), dhe më pas nga z. O. Moçka nga Avokatura e Shtetit;

parashtrimet e palëve;

pasi diskutoi me dyer të mbyllura, më datë 30 maj 2023,

shpall vendimin e mëposhtëm, i cili u miratua në po atë datë:

LËNDA E ÇËSHTJES

1. Çështja ka të bëjë me një seancë dëgjimore *in absentia* në procedurat civile përpara Gjykatës së Lartë të Shqipërisë. Informacioni për seancat e zhvilluara nga gjykata u publikua në ambientet e saj dhe në faqen e saj në internet. Palët nuk u thirrën të paraqiteshin në gjykatë.

2. Kërkuesi i parë ndërroi jetë në vitin 2012. Djali i tij, i cili ishte edhe trashëgimtari i tij, Nicholas Lazaris, shprehu dëshirën të vijonte me procedurat në vend të tij. Kërkuesi i dytë ndërroi jetë në vitin 2021. Trashëgimtarët e tij, vajza znj. Amalia Lappas dhe djali z. Savva Lazaris, shprehën dëshirën për të vijuar me procesin në vend të tij.

3. Babai i ndjerë i kërkuesve kishte qenë pronari i truallit me sipërfaqe 2,660 m² dhe i një shtëpie njëkatëshe me sipërfaqe 101 m², të cilat kaluan në pronësi të shtetit nga ish-regjimi komunist. Në vijim, në atë truall u ndërtua një fabrikë vaji. Në vitin 1994, si rezultat i privatizimit, fabrika iu shit V.R. Në vitin 1995, pas kërkesës së kërkuesve, Komisioni për Rikthimin dhe Kompensimin e Pronave Vlorë ("KRRK") njohu të drejtën ndaj pronës së babait të kërkuesve kundrejt truallit dhe urdhëroi që kërkuesve t'i u kthehej sipërfaqja prej 335 m² dhe shtëpia, ndërsa pjesa tjetër e truallit, e cila ishte e zënë nga fabrika e vajit, të kompensohej me anë të obligacioneve shtetërore.

4. Kërkuesit ndërmorën procedura civile ndaj V.R., KRK dhe Agjencisë Kombëtare të Privatizimit (zyra rajonale Vlorë) duke kërkuar anulimin e kontratës së privatizimit dhe rikthimin e truallit të zënë nga fabrika e vajit. Sipas një prokure të datës 2 korrik 2003, e vërtetuar nga A.D., një noter në Vlorë, ata autorizonin N.B., me banim në Himarë, të ishte përfaqësuesi i tyre i përgjithshëm me fuqinë për të punësuar një avokat për t'i përfaqësuar. Sipas prokurës së datës 22 shtator 2003, vërtetuar nga i njëjti noter, N.B. autorizonte I.D., një avokat i cili e ushtronte profesionin në Shqipëri, të përfaqësonte kërkuesit në të gjitha fazat e atij procesi.

5. Më 26 prill 2004, Gjykata e Rrethit Vlorë vendosi për kërkuesit. Më 19 nëntor 2004, Gjykata e Apelit Vlorë la në fuqi vendimin. I.D., mbrojti çështjen e kërkuesve gjatë seancave përpara të dyja gjykatave. Edhe N.B. ishte i pranishëm në seancën gjyqësore përpara Gjykatës së Apelit.

6. Personat ndaj të cilëve ishte bërë kërkesa apelian vendimet e Gjykatës së Lartë. Më 21 dhjetor 2004, Gjykata e Rrethit Vlorë shqyrtoi apelimin e I.D., siç edhe konfirmohet nga nënshkrimi i tij në një faturë.

7. Më 7 korrik 2005, Gjykata e Lartë zhvilloi një seancë gjyqësore në mungesë të kërkuesve dhe të përfaqësuesve të tyre. Avokati i V.R. dhe përfaqësuesi i Agjencisë Kombëtare të Privatizimit bënë parashtrime verbale duke kërkuar që t'u njëhej apelimi. Gjykata e Lartë prishi vendimet e gjykatave më të ulëta dhe rrëzoi pretendimet e kërkuesve, duke konstatuar se privatizimi kishte qenë i ligjshëm. Në vendimin e saj, gjykata nuk adresoi çështjen e mungesës së kërkuesve.

8. Sipas qeverisë, në mjediset e Gjykatës së Lartë dhe në faqen e saj të internetit ishte bërë publik një njoftim i mëparshëm, në lidhje me seancën gjyqësore, në përputhje me nenin 482 të Kodit të Procedurës Civile (shih paragrafin 10 më poshtë). Palët nuk kanë debatuar midis tyre në lidhje me mosdërgimin e një njoftimi personal për I.D., N.B. apo për vetë kërkuesit.

9. Më 28 mars 2006, Gjykata Kushtetuese, pa dhënë arsye, e shpalli të papranueshme ankesën e kërkuesve se ata nuk ishin njoftuar për seancën gjyqësore të Gjykatës së Lartë të mbajtur në mungesën e tyre.

KUADRI LIGJOR PËRKATËS

10. Sipas nenit 482 të Kodit të Procedurës Civile, në fuqi në periudhën konkrete, lista e çështjeve, ku apelimet e kasacionit duhej të shqyrtoheshin nga Gjykata e Lartë, duhej të bëheshin publike jo më vonë se 15 ditë nga data e shqyrtimit. Palëve në seancën gjyqësore përpara Gjykatës së Lartë nuk u ishte dërguar asnjë njoftim personal.

11. Sipas praktikës gjyqësore të Gjykatës Kushtetuese (veçanërisht, vendimet nr. 109, të datës 25 maj 2002, nr. 11, të datës 18 maj 2005, nr. 28, të datës 9 nëntor 2005, nr. 1, të datës 25 janar 2008 dhe nr. 2, të datës 5 shkurt 2008), një seancë gjyqësore në mungesë (*in absentia*) përpara Gjykatës së Lartë – nëse njoftohej në përputhje me nenin 482 të Kodit të Procedurës Civile (në fuqi në kohën përkatëse) – mund të përbënte shkelje vetëm nëse një paditës nuk ishte njoftuar për një apelim kasacioni depozituar përpara Gjykatës së Lartë nga pala kundërshtarë.

12. Pas ndryshimeve në nenin 482 në Kodin e Procedurës Civile, përveç publikimit të listave të çështjeve për t'u shqyrtuar nga Gjykata e Lartë, palëve (që prej vitit 2017), sipas dëshirës së tyre, duhet t'u dërgohen njoftime personale me anë të rrugëve elektronike, dhe palëve u dërgohen fletë-thirrje për seancat publike të mbajtura përpara Gjykatës së Lartë (që prej vitit 2021).

13. Neni 494 § (ë) i Kodit të Procedurës Civile parashikon se një palë mund të kërkojë rishqyrtim të një vendimi që është bërë i formës së prerë në rast se Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut konstaton një shkelje të Konventës apo të protokolleve të saj që janë ratifikuar nga Shqipëria.

VLERËSIMI I GJYKATËS

PRETENDIM PËR SHKELJE TË NENIT 6 § 1 TË KONVENTËS

14. Kërkuesit u ankuan se Gjykata e Lartë nuk i kishte njoftuar për seancën gjyqësore për çështjen e tyre civile dhe e kishte zhvilluar këtë seancë në mungesë të tyre, në shkelje me nenin 6 § 1 të Konventës.

15. Qeveria e shpjegoi mungesën e njoftimeve personale për seancat gjyqësore përpara Gjykatës së Lartë me procesin në vijim për ndërtimin e një sistemi të saktë adresash postare në

Shqipëri, i cili duhej të përfundonte në vitin 2009. Duke pasur parasysh natyrën e procedurave përpara Gjykatës së Lartë që trajtonte vetëm çështjet ligjore, prania e palëve nuk ishte e domosdoshme. Edhe pse Gjykata Kushtetuese nuk kishte dhënë asnjë arsye, vendimi i saj në çështjen e kërkuësve kishte qenë në përputhje me praktikën e saj të mëparshme gjyqësore (shih paragrafin 11 më sipër). Sipas qeverisë, nuk kishte qenë e mundur që I.D. të njoftohej për seancën, sepse adresa e tij nuk ishte e disponueshme në dosjen e çështjes së tij pasi ai nuk e kishte deklaruar. Duke qenë se vendbanimi i kërkuësve ishte jashtë vendit, njoftimi për seancën me anë të njoftimit publik ishte bërë në përputhje me ligjin vendas dhe kishte bërë të mundur që pala kundërshtarë të paraqitej përpara Gjykatës së Lartë.

16. Kërkuësit deklaruan se si përgjigje ndaj kërkesave të avokatit të tyre, regjistri i Gjykatës së Lartë e kishte njoftuar vazhdimisht se për shkak të ngarkesës së lartë me çështje, çështja e tyre nuk do të shqyrtohej përpara muajit shtator 2005. Shqyrtimi i saj në korrik 2005, brenda një periudhe në mënyrë të pazakontë të shkurtër për Gjykatën e Lartë dhe pa i njoftuar ata për datën e seancës, i kishte privuar nga e drejta për t'iu drejtuar gjykatës dhe për një gjykim të drejtë, duke përfshirë mundësinë për ta mbrojtur çështjen e tyre dhe për të paraqitur argumentet e tyre në shkallën e fundit, ashtu siç kishin bërë kundërshtarët e tyre. Edhe nëse hamendësohej se ishte bërë një njoftim i mëparshëm publik për seancën, një praktikë e tillë nuk do të kishte siguruar garancitë e nevojshme për një gjykim të drejtë. Emrat dhe adresat e kërkuësve, si edhe të avokatit të tyre i ishin bërë me dije gjykatave më të ulëta që kishin njoftuar me lehtësi avokatin e tyre për datat e seancave përpara tyre dhe për apelimin në Gjykatën e Lartë.

A. Pranueshmëria

17. Gjykata mban në konsideratë faktin se kërkuësit fillestarë kanë ndërruar jetë, si edhe dëshirën e shprehur nga fëmijët e tyre për të vijuar me kërkesën përpara Gjykatës në vend të tyre (shih paragrafin 2 më sipër). Qeveria nuk e kundërshtoi dëshirën e tyre. Gjykata pranon se fëmijët e kërkuësve të ndjerë kanë interes legjitim në ndjekjen e mëtejshme të kërkesës (shih, për shembull, *Samat kundër Turqisë*, nr. 299115/07, § 43, 21 janar 2020). Për qëllime praktike, kërkuësit do të referohen përsëri gjatë të gjithë tekstit në vijim.

18. Gjykata vëren se kërkesa nuk është as e pambështetur në fakte dhe as e papranueshme sipas arsyeve të listuara në nenin 35 të Konventës. Për këtë arsye, ajo duhet të deklarohet e pranueshme.

B. Meritat

19. Gjykata thekson se në rastin kur zhvillohet një seancë dëgjimore verbale, palët kanë të drejtën të jenë të pranishme. E drejta për gjykim të drejtë e garantuar nga neni 6 § 1 i Konventës përfshin të drejtën e palëve për të marrë pjesë në seancë për të parashtruar vërejtje që ata i konsiderojnë se kanë rëndësi për çështjen e tyre. Secilës palë i duhet t'i garantohet një mundësi e arsyeshme për të paraqitur çështjen e saj sipas kushteve, që nuk e vendosin atë në një disavantazh të thellë *vis-à-vis* kundërshtarit apo kundërshtarëve të saj, duke përfshirë mundësinë për të komentuar ndaj të gjitha parashtrimeve të paraqitura me qëllimin për të ndikuar në vendimin e gjykatës (shih, *Andrejeva kundër Letonisë* [DHM], nr. 55707/00, §§ 96, GJEDNJ 2009). Në rastin kur ekzistojnë gjykatat e apelit apo të kasacionit, proceset përpara tyre duhet të respektojnë garancitë e nenit 6 § 1 (ibid., § 97).

20. Në çështjen konkrete, seanca e datës 7 korrik 2005, për procedurat civile të kërkuësve Gjykata e Lartë shqyrtoi apelin e kasacionit të depozituar nga pala kundërshtuese dhe dëgjoi parashtrimet verbale të asaj pale. Ajo prishi vendimet e dhëna nga gjykatat e të dy shkallëve dhe rrëzoi pretendimet e kërkuësve. Gjykata vëren se palëve nuk iu dha asnjë njoftim personal për seancën në Gjykatën e Lartë. Kodi i Procedurës Civile nuk parashikonte në mënyrë të drejtpërdrejtë njoftimet personale për seancat në Gjykatën e Lartë.

21. Gjykata thekson se neni 6 i Konventës nuk mund të interpretohet se parashikon një formë specifike të shërbimit të postës së gjykatës dhe se nuk është detyra e Gjykatës të përcaktojë mënyrat e preferuara të komunikimit me palët ndërgjyqëse; gjykatat vendase janë të pozicionuara më mirë për të vlerësuar situatën në lidhje me rrethanat praktike. Roli i Gjykatës nuk kufizohet në përcaktimin nëse efektet e zbatimit dhe interpretimit të rregullave procedurale janë në përputhje

me Konventën (shiko, *Gankin dhe të Tjerët kundër Rusisë* nr. 2430/06 dhe 3 të tjerë, §§ 28 dhe 35, 31 maj 2016).

22. Gjykata vëren se vendimi i Gjykatës së Lartë, i datës 7 korrik 2005, nuk shprehet për çështjen e mungesës së kërkuësve në seancë. Ky vendim nuk përcakton nëse Gjykata e Lartë e shqyrtoi faktin nëse ishte bërë njoftimi i duhur për seancën gjyqësore, cilat ishin arsyet, nëse kishte pasur ndonjë të tillë, që ishte gjykuar se kërkuësit ishin njoftuar në seancë, ose përse nuk ishte shtyrë seanca në pritje të njoftimit të tyre. As Gjykata kushtetuese nuk dha arsye për vendimin e saj të datës 28 mars 2006, për rrëzimin e ankesës së kërkuësve për mosnjoftimin e tyre nga Gjykata e Lartë për seancën dhe për zhvillimin e seancës në mungesë të tyre. Kjo heshtje në vetvete nuk qëndron mirë, duke pasur parasysh përgjegjësitë e gjykatave vendase sipas nenit 6 (ibid., §§ 36 dhe 42; dhe *Aždajić kundër Sllovenisë*, nr. 71872/12, §§ 53-72, 8 tetor 2015). Mungesa e arsyeve në vendimet vendase, në lidhje me njoftimin e seancave ose nevoja për praninë e palëve, duke pasur parasysh natyrën e procedurave, nuk mund të korrigjohet *ex post facto* në procedurat e Gjykatës (shih *Gankin dhe të Tjerët*, cituar më sipër, §§ 41–42).

23. Në mungesë të njoftimeve personale, kërkuësit, duke përfshirë edhe njoftimet me anë të avokatit të tyre, mundën të mësonin për seancën duke marrë iniciativën të vizitonin gjykatën ose të kontrollonin në faqen e saj në internet. Në këndvështrimin e Gjykatës, kërkuësit nuk mund të priteshin në mënyrë të arsyeshme që ta bënë një gjë të tillë për çdo njoftim të seancave të publikuara nga Gjykata e Lartë për rreth gjysmë viti që nga momenti kur ata mësuhan për apelimin (shih, *Neshev kundër Bullgarisë*, nr. 40897/98, §§ 38–39, 28 tetor 2004). Gjykata thekson se edhe nëse palët demonstرون një mungesë të caktuar kujdesi, pasojat atribuar sjelljes së tyre nga gjykatat vendase duhej të ishin në proporcion me seriozitetin e moszbatimeve të tyre dhe të mbanin në konsideratë parimin e përgjithshëm për një gjykim të drejtë (shih *Gankin dhe të Tjerët*, cituar më sipër, § 27).

24. Në lidhje me referencën e qeverisë për ndryshim në sistemin e adresave postare apo pretendimin për mungesën e adresës së I.D., si arsye për mosnjoftimin e tij në seancë, Gjykata vëren se nuk ka asnjë tregues se ishin bërë përpjekje për të njoftuar avokatin e kërkuësve për seancën. Identiteti i avokatit njihet, dhe gjykatat e kishin prokurën e vërtetuar nga noteri sipas së cilës I.D. autorizohet të përfaqësojë kërkuësit. Nuk kishte pasur asnjë vështirësi në njoftimin e tij për seancat e mëparshme gjatë së cilave ai kishte përfaqësuar palët, apo për t'i dorëzuar atij vendimet e këtyre gjykatave, ose apelimin e depozituar nga pala kundërshtare në Gjykatën e Lartë. Gjithashtu, identiteti i përfaqësuesit të kërkuësve, N.B., njihet dhe prokura përkatëse i ishte vënë gjykatave në dispozicion (shih paragrafët 4–5 më sipër). Mesa duket, gjykatat duhej të kishin dijeni për identitetet e kërkuësve dhe vendbanimet e tyre në SHBA. Për sa më sipër, nuk mund të thuhet se Gjykata e Lartë nuk kishte asnjë mundësi për të thirrur kërkuësit apo përfaqësuesit e tyre në seancë (shih *Dilipak dhe Karakaya kundër Turqisë*, nr. 7942/05 dhe 24838/05, § 85, 4 mars 2014). Duke pasur parasysh se çfarë rrezikohet për kërkuësit, që do të thotë përcaktimin e padisë së tyre civile për pronësinë e truallit, si edhe pasojat pasurore, nga autoritetet vendase kërkohej një kujdes i veçantë për të siguruar respektimin e plotë të garancive të nenit 6 (shih *Aždajić*, §§ 70–71, cituar më sipër; dhe *Schmidt kundër Letonisë*, nr. 22493/05, § 95, 27 prill 2017).

25. Në lidhje me argumentin e qeverisë se njoftimi publik për seancën kishte bërë të mundur që pala kundërshtare të paraqitej në Gjykatën e Lartë dhe të paraqiste çështjen e tyre, mund të demonstronte se njoftimi publik për seancat mund të bënte të mundur paraqitjen e palëve në gjykatë. Në një eventualitet tjetër, sidoqoftë, e njëjta kërkesë vlente për gjykatën për të treguar kujdes nëse ishte respektuar e drejta e palëve për të qenë të pranishëm dhe se ajo mund ta shtynte seancën në pritje të kryerjes së njoftimit (shih *Gankin dhe të Tjerët*, cituar më sipër, § 38, dhe *Gyuleva kundër Bullgarisë*, nr. 38840/08, § 41, 9 qershor 2016).

26. Gjykata arrin në përfundimin se Gjykata e Lartë i ka privuar kërkuësit nga mundësia për të paraqitur çështjen e tyre efektivisht dhe për të gëzuar barazinë e armëve me palën kundërshtare, pasi nuk ishte përmbushur detyrimi për të respektuar parimin për gjykim të drejtë. Kjo mangësi nuk ishte korrigjuar pasi kërkuësit kishin mësuar për vendimin e Gjykatës së Lartë.

27. Për këtë arsye, është shkelur neni 6 § 1 i Konventës.

ZBATIM I NENIT 41 TË KONVENTËS

28. Kërkuesit kërkuan rikthim të pronës së tyre. Gjithashtu, ata kërkuan 448,595 euro (EUR) që korrespondojnë me vlerën e pronës, si një kërkesë “shtesë”, si edhe 1,603,956 euro për humbjen e përfitimit. Ata kërkuan 100,000 euro për dëmin jopasuror. Së fundmi, ata kërkuan 35,000 euro për kostot dhe shpenzimet për përfaqësimin e tyre përpara gjykatave vendase dhe përpara Gjykatës.

29. Qeveria i kundërshtoi pretendimet si të paarsyeshme, pasi iu mungonin detajet dhe provat mbështetëse, veçanërisht faturat për përfaqësimin ligjor.

30. Gjykata nuk mund të spekulonte se cilat do të ishin rezultatet e procedurave civile nëse do të ishin respektuar kërkesat e nenit 6 § 1 të Konventës, dhe nuk dallon ndonjë lidhje rastësore midis shkeljes procedurale të konstatuar dhe dëmit pasuror të pretenduar; për këtë arsye, ajo i kundërshton këto pretendime. Gjykata e pranon se kërkuesit duhet të kenë vuajtur një dëm jopasuror i cili nuk mund të kompensohet vetëm me konstatimin e shkeljes. Ajo e gjykon me vend që secilit prej kërkuesve t'i akordohen 3,600 euro për këtë kategori, plus çdo taksë e tarifueshme. Gjykata vëren se kërkuesit nuk paraqitën dokumente që tregojnë se ata kishin paguar, apo se ishin nën detyrimin ligjor për të paguar tarifat e pretenduara për përfaqësimin e tyre ligjor. Në mungesë të bazës për konstatimin se kostot dhe shpenzimet e pretenduara faktikisht janë shkaktuar, këto pretendime duhet të kundërshtohen.

31. Së fundmi, Gjykata vëren se ligji vendas parashikon mundësinë e rihapjes së procesit, nëse kërkuesit e kërkojnë këtë gjë, në mënyrë që çështja e tyre të rishqyrtohet në një mënyrë të tillë që respekton kërkesat e nenit 6 § 1 të Konventës (shih paragrafin 13 më sipër).

PËR KËTO ARSYE, GJYKATA, UNANIMISHT,

1. *E shpall* kërkesën të pranueshme;
2. *Gjykon* se është shkelur neni 6 § 1 i Konventës;
3. *Gjykon*:

a) se shteti përgjegjës duhet t'i paguajë brenda tre muajve 3,600 euro (tre mijë e gjashtëqind euro) secilit prej trashëgimtarëve, plus çdo taksë që mund të tarifohet për dëmin jopasuror;

b) se nga përfundimi i periudhës tremujore të sipërpërmendur deri në shlyerje, interesi i thjeshtë duhet të paguhet për shumat e mësipërme në një normë të barabartë me normën marginale të huadhënies së Bankës Qendrore Evropiane gjatë periudhës së vonësës së pagesës plus tre për qind pikë;

4. *Rrëzon* pjesën tjetër të pretendimit për kompensim të drejtë.

Hartuar në gjuhën angleze dhe njoftuar me shkrim më datë 20 qershor 2023, sipas Rregullit 77 §§ 2 dhe 3 të Rregullores së Gjykatës.

Georgios A. Serghides
KRYETAR

Olga Chernishova
ZËVENDËSSEKRETARE